

ITAMAR MAKHPOUD HALEVI

RABBI AND MOZ

ROSH KOLLEL AND BEIT MIDRASH "TEFILLAH LE'MOSHE"
AUTHOR OF TOEFOT REEM AND KDUSHAT ISRAE

איתמר מהפוד הלוי

אב"ד ומו"צ

ראש כולל ובית מדרש "תפילה למושה"
מחה"ס תועפות ראם ב"ח, שו"ת ברית הלוי
ב"ח קדושת ישראל ועוד

בס"ד יום א' דר"ח אדר תשפ"א

לכבוד ידידי ומכובדי הדגול כהן שדעתו יפה, מגזע אראלים ותרשישים, חיכו ממתקים וכולו מחמדים הרב הגאון רבי גמליאל ב"ר אלחנן הכהן רבינוביץ שליט"א

באשר בדיק לן עתה שאנו נמצאים במגיפת הקורונה רח"ל, האם שייך להתקהל להתפלל או לעשות ליל הסדר ברוב עם ולא לחוש לסכנת הדבקה ח"ו, כיון דבלילה זה כולם שמורים מהמזיקין ובפרט שיש ענין לעשות הסדר ברוב עם כמ"ש רבינו המהרי"ץ בסידור תכלאל עץ חיים (ח"ב על הגדה של פסח פסקת ייתי ויפסח) וז"ל: "ונראה לי דלכך נוהגין עתה להצטרף שנים שלושה בתים בבית אחד או מבקשים עניים להצטרף עמהם בלילי פסח טפי משאר חגים זכר לקרבן שהיו נמנים עליו", ועיי' ברש"י (פסחים פה: ד"ה כזיתא וד"ה והלילה) ובאו"ש (הל' בית הבחירה וז"ד"ה וצריך לדחוק), אבל האנו מצפים בכליון עיניים ומיחלים שעד אז נגאל גאולה שלמה והמגיפה תעצר בעזה"י, כך ששאלתא דשדר מר קדמי, הילכתא דגלותא היא ואינה רק כדי להשתעשע בדברי תורה.

הנה הגמ' (פסחים קט:) גבי ד' כוסות מקשה, היכי מתקני רבנן מידי דאתי בה לידי סכנה, והתניא לא יאכל אדם תרי ולא ישתה תרי ולא יקנח תרי ולא יעשה צרכיו תרי. ומשני, אמר רב נחמן אמר קרא ליל שמורים ליל המשומר ובא מן המזיקין. דשימורים היינו משומר מהמזיקין וקרא כתיב לדורותם, שהוא משומר לדורות ולא רק בפסח מצרים וכדפירש רבינו המהרש"א. רבא אמר כוס של ברכה מצטרף לטובה ואינו מצטרף לרעה. רבינא אמר ארבעה כסי תקינו רבנן דרך חירות, כל חד וחד מצוה באפי נפשה הוא, והרי"ף והרא"ש שם הביאו את כל תירוצי הגמ' ומשמע דאין הטעמים סותרים ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי וכולהו דרשות איתנהו.

ועיי' בגמ' (ר"ה יא:) דלרבי אליעזר בניסן נגאלו בתשרי עתידין ליגאל ולרבי יהושע בניסן נגאלו, בניסן עתידין ליגאל ויליף לה מדאמר קרא ליל שמורים, ליל המשומר ובא מששת ימי בראשית. ורבי אליעזר דריש לילה המשומר ובא מן המזיקין. וכתבו התוס' (ד"ה לילה) וז"ל: "ורבי יהושע תרתי שמעת מינה, דכולהו מודו דמשומר מן המזיקין כדמוכח (פסחים קט:) דתקון ד' כוסות ולא חייש אזוגות", וכ"כ בתוספות הרא"ש שם, הרי מפורש דליכא פלוגתא ולכולי עלמא דרשינן לילה המשומר ובא מן המזיקין, וגם מסתבר כן, משום דלא מסתבר דרב נחמן תירץ המשנה כרבי אליעזר שאין הלכה כמותו.

ויעויין ברש"י (שמות יב, מב) שכתב וז"ל: "ליל שימורים שהיה הקדוש ברוך הוא שומר ומצפה לו לקיים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים וכו' שימורים לכל בני ישראל לדורותם משומר ובא מן המזיקין כענין שנאמר ולא יתן המשחית", ולכאורה אם ליל שימורים הוא הגאולה לגאול ממצרים

א"כ זה כדעת רבי יהושע והאיך סיים רש"י וכתב דשימורים היינו משומר ובא מן המזיקין שזו דעת רבי אליעזר וארכבה אתרי ריכשי, וע"כ הוא משום דלא פליגי וכנ"ל. ועיי' מ"ש להלן (ד"ה ויעויין בערול"ג) ובמרכבת המשנה על המכילתא (פרשת בא אות ו).

וכן שמעינן דהכי הילכתא ממ"ש המאירי שם דמטעם זה דמשומר מהמזיקין נמנעו לומר בה ברכה מעין שבע אם חל בשבת וכ"כ בחידושי הריטב"א (ר"ה שם), ובספר המכתם (פסחים שם) ובספר המנהיג (הל' פסח), ובמחזור ויטרי (עמו' 280), וכ"כ הטור (סי' תפז) בשם בעהע"ט וכן בב"י הביא עוד ראשונים בזה, וכ"פ בשו"ע (שם ס"א) דאין אומרים ברכת מעין שבע, וזה מה"ט שהוא משומר מהמזיקין. וכן הרמ"א (סי' תפא ס"ב) כתב וז"ל: "ונוהגים שלא לקרות על מטתו רק פרשת שמע, ולא שאר דברים שקורין בשאר לילות כדי להגן, כי ליל שמורים הוא מן המזיקין". וברמ"א (סי' תפ ס"א) כתב: "ויש אומרים שיש לומר שפוך חמתך וכו' ולפתוח הפתח כדי לזכור שהוא ליל שמורים ובזכות אמונה זו יבוא משיח וישפוך חמתו על המכחשים בה", ויעויין בספר המנהיג (הל' פסח) שכתב וז"ל: "ומנהג בכמה מקומות שאין נועלין החדרים שישנים בהן בלילי הפסח, כי בניסן נגאלו ובניסן אנו עתידין ליגאל דכתיב ליל שמורים הוא לה', לילה המשומר ובא מששת ימי בראשית ואם יבוא אליהו ימצא הבית פתוח ויצא לקראתו מהרה ואנו מאמינים בזה ובשכר זאת האמונה ניגאל בעה"ו ובמהרה בימינו אמן", ובמג"א (סי' תפא ס"ב) כתב וז"ל: "וכתב מהרי"ל דלא ינעול הדלת בבריח חזק והיכא דשכיח הזיקא לא סמכינן אניסא". ועיי' בדרכי משה (סי' תפ ס"א) בשם האור זרוע (ח"ב סי' רלד).

אבל הא נראה, דכל זה רק לענין חשש מזיקין כזוגות וכיו"ב אבל לשאר היזקות כנגיף וכיו"ב ודאי דאיכא למיחש, אע"ג דרבינו חננאל (פסחים שם) כתב: "ופרקינן ליל שמורים המשומר מכל היזק", הנה כי כן כונתו על סכנת מזיקים בלבד וראיה ברורה מהגמ' (פסחים קטו): דמטבילין המרוור בחרוסת משום קפא, ופרש"י (ד"ה צריך) דהיינו שהשרף שבחזרת יש בו ארס כדרך הבצלים, ובמאירי כתב: "לחות היוצא מן החזרת שמזיק אלא שחודו של חרוסת מעבירו", ועיי' בשבלי הלקט (סי' ריח), והא קפא הוא היזק וחשש רחוק וחשו למיעוטא כדכתבו התוס' (ד"ה קפא) ובכל זאת חששו כל שכן בנגיף הקורונה רח"ל שהוא ברי היזקא. וליכא למימר דחשש זה דקפא הוא לשאר טעמי דאמוראי הנ"ל, דהא כבר כתבנו דכו"ע מודו בהאי דרשא דלילה המשומר מהמזיקין.

וכן מוכח מהא דקאמרה הגמ' (פסחים קח). דהסיבת ימין לא שמה הסיבה, ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לוושט ויבא לידי סכנה, ואמאי חששו לסכנה הא ליל המשומר הוא, וע"כ דכל ענין זה של ליל המשומר הוא בענין מזיקין בלבד. ומה שכתב באגור (סי' תשנז) שאין צריך לשפוך המים בשביל המת בליל פסח דליל פסח שמורים הוא, צ"ל דמה שמלאך המות מצחצח חרבו במים הוא כסכנה דמזיקין. ועיי' היטב בפרישה (סי' רסז (סק"ג)).

ועוד יש להוכיח בהא דכתב הרמב"ם (הל' חמץ ומצה ח'), ואחר כך נוטל ידיו ומברך ברכת המזון על כוס שלישי ושותהו, וכ"כ בסידור רש"י (סי' שפ) ובסדר פסח לרש"י ובאיסור והיתר לרש"י (סי' לא) והו"ד בהרבה ראשונים: "ואחר כך נוטל ידיו למים אחרונים ומברך ברכת המזון על כוס שלישי", והא כל דין נטילת מים אחרונים הוא משום מלח סדומית כדאיתא בגמ' (חולין קה): שהוא ענין סכנה ולא אמרינן דלילה המשומר מהמזיקין הוא, ודוחק גדול למימר דאזלי שהוא חובה מצד הדרשא ד"והיתם קדושים" אלו מים אחרונים כדרשו בגמ' (ברכות נג:), ומפורש כן

במחזור ויטרי (ח"א עמו' 285): "ואחר כך נוטלין ידיהם בלא ברכה שאינו אלא משום סכנת מלח ומוזגים כוס שלישי לברכת המזון", הרי דלטעם מלח סדומית גרידא אתי עלה יש ליטול מים אחרונים ובכ"ז צריך ליטול בליל הסדר מים אחרונים, אשר על כן מוכח כמשנ"ת.

ומזה הטעם כתב הטור (סי' תעה) בשם הירושלמי שצריך לטבול פרוסת המצה במילחא [וירושלמי זה אינו בנמצא אצלנו] וכן הביאו את הירושלמי גדולי רבותינו הראשונים ה"ה הרוקח (סי' רפג), הראבי"ה (פסחים סי' תקכה), אור זרוע (ח"ב סי' רנב) וספר המנהגים למהר"א קלוזנר (סי' קיב), וכ"פ בשו"ע (סי' תעה ס"א), והיינו משום דאע"פ דליל שימורים, אפ"ה יש להטביל במלח להגן מהפורענות כהא דתוס' (ברכות מ. ד"ה הבא) ורמ"א (סי' קסז ס"ה), דליל המשומר מהמזיקין הוא רק על מזיקין כשדים ורוחות.

הן אמת דאינו מוכרח די"ל דאף דהוא ליל המשומר מ"מ החיוב לטבול במלח הוא לשאר הטעמים מצד כבוד הברכה, עיי' בשבלי הלקט (סי' קמא). מיהו מצאתי בלקט יושר (ח"א עמו' פד) שכתב דהמהרא"י: "עשה מלח על המצות בליל פסח, לשנה אחרת לא עשה מלח על המצות ואמר שהוא ליל שימורים", וצ"ב, דאמאי לא עשה באותה שנה מלח על המצות בליל פסח, סו"ס איכא כמה טעמי להבאת המלח, ואולי ס"ל דלהסיר הקיטרוג וכן להגן מהפורענות אינו הטעם העיקרי או שמה כדי להראות שאין אנו חוששין בלילה זו וזה עדיף על כבוד הברכה וצ"ע.

וחזי הוית להגאון השדי חמד במכתב לחזקיהו (פסחים שם) שכבר עמד בזה אמאי חיישינן לקפא טפי מסכנתא דמזיקין דלא חיישינן מהאי טעמא דלילה המשומר ובא מן המזיקין ונימא נמי דתהני להציל מסכנת קפא. ואין לומר דסמכינן אסגולת הלילה שלא יהיו מזיקין בעולם, משא"כ בקפא דהארס בתוך החזרת וקביע הזיקא לא מצינן לסמוך על סגולת הלילה. דהא מוכרח דגם מזיקין קבוע הזיקא, דאל"כ מאי פרכה הגמ' על הא דתקיננו ד' כוסות היכי מתקני רבנן מידי דאתי לידי סכנה, אמאי לא משני דכיון דהוי מצוה שרי דשלוחי מצוה אינם ניזוקין, אלא ע"כ דזה אינו תירוץ, כיון דמזיקין שכיחא הזיקא ובכה"ג לא אמרינן שלוחי מצוה אינם ניזוקין כדאיתא בגמ' (חולין קמב.), ולכן כתב ליישב בדוחק דגבי חרוסת כיון דיש בידניו לתקן לבטל הארס על ידי חרוסת מתקנינן, משא"כ גבי ד' כוסות שתיקנו חז"ל רמז לארבע גאולות אין בידם לתקן כלל דאם היו מתקנים ה' כוסות תו לא הוה מינכר דמשום רמז הוא עיי"ש.

ויעויין בערול"נ (ר"ה שם) דנתקשה על התוס' הנ"ל דס"ל דכו"ע מודו לדרשא דלילה המשומר מהמזיקין, דהא לא משמע כן וכן על הטור שהביא דרשא זו, וכתב לחדש ע"פ מה דאיתא בגמ' (פסחים קי.) אמר רב יוסף אמר לי יוסף שידא, אשמדאי מלכא דשידי, ממונה הוא אכולהו זוגי, ומלכא לא איקרי מזיק ולא חיישינן לזוגות. ולכאורה הא בגמ' גופא איתא אמר רב פפא אמר לי יוסף שידא בתרי וכו' הרי דחיישי לזוגות, ומוכרח לומר, דכונת הגמ' דטעם דמשומר מן המזיקין לא סגי להתיר לשתות ד' כוסות שהרי רק מן המזיקין משומר ומלכא לא איקרי מזיק ולכן לא קאמר בקיצור לא מזיק, דבאמת הוא מזיק רק לא איקרי מזיק וא"כ לילה זה לא משומר הוא כי אם מהמזיקין ולכן הוצרכו רבא ורבינא לטעמים מדוע אין בד' כוסות משום זוגות עיי"ש. וחזינא מדבריו כדכתבתי שרק בסכנת מזיקין אמרו הכי.

וא"כ בנידו"ד לא אמרינן לילה המשומר מהמזיקין דרק בסכנת מזיקין הוא דאמרו כן. ועוד, דשייך לתקן שלא יהיו בהתקהלות גדולה ושייך להזהר בהתדבקות ובכה"ג לא אמרינן לילה המשומר

מהמזיקין, ועוד, דכאן הוי ברי היזקא וגם שאני כאן דמזמין ויוצר את סיבת הסכנה שהיא ההתקהלות ורק בד' כוסות שהיא המצוה גופא לא חיישינן לזה דכך תיקון חז"ל, ולכן לית דין צריך בשש דהוא איסור גמור מדינא דונשמרתם מאד לנפשותיכם. וגם יתכן דיכול להדבק באותו לילה ורק אח"כ ינזק כמו שרואים במחלת הקורונה שיש כמה ימים מזמן ההדבקה עד עיקר המחלה והסכנה והא רב יהודה (נדרים מט:) אמר דאחר ד' כוסות חוגרני צידעי מן הפסח עד העצרת הוא, וזה כס ראייה למה שכתבתי דרק בסכנת מזיקין אמרינן ליל המשומר מהמזיקין וגם ביין שכיח היזיקא

ובפרט לפמ"ש הגאון החיד"א בספר דבש לפי (מערכת ל אות יב) דשאלו לרבינו המהרח"ו זצ"ל על מה שבלייל פסח אדם מישראל היה עולה בסולם ונפל ונעשה צולע ואיך אירע זה בלייל שמורים. והשיב, דאותו האיש עשה בלילה ההוא עבירה ולייל שמורים הוא רק בזמן שעוסקין במצות או לפחות כשלא הולך לדבר עבירה, אבל אם ח"ו יעבור עבירה אין לו שמירה וזה כונת הפסוק ליל שמורים הוא לילה המשומר הוא, אימתי, בזמן שהוא לה' וכולו מוקדש לשמים ואין בו חלילה ריח עבירה, אבל בלא זה, אדרבה ישיגהו עונו כי יותר יש פגם בלילה הקדוש הזה עיי"ש, ומי יאמר ניקתי ואם מידי עבירה יצאנו מידי הרהור מי יצאנו, ולכן העיקר כמשנ"ת. וכך פשוט לפי"ז דגם להתקבץ בחג סוכות הרבה אנשים בסוכה אחת בזמן מגיפת הקורונה הוא סכנה גדולה הגם שאמרו רז"ל דכל מי שמקיים מצות סוכה בעוה"ז הקדוש ברוך הוא מסיך עליו מן המזיקין, הוא דוקא מהמזיקין וכדביארתי.

ידידו אוהבו

